

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 495/1-Х/З 01.04.2010. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 01.04.2010. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ПРИВРЕДНА ЕЛИТА У ЈУГОСЛАВИЈИ И БУГАРСКОЈ 1958-1965 ГОДИНЕ: УПОРЕДНА АНАЛИЗА, докторанда Милана Пиљка.

За ментора је одређен проф. др Мирослав Јовановић.

<u>Доставити:</u> 1х Универзитету у Београду 1х Стручном сараднику за докторске дисертације 1х Шефу Одсека за правне послове 1х Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Весна Димитријевић
--	--

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр. 6/1693</u>	
(број захтева)	
<u>7.04.2010.</u>	
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Привредна елита у Југославији и Бугарској 1958-1965. године:

Упоредна анализа

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Милан (Горан) Пиљак

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2007.

Назив мастер рада кандидата:

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена:

Година одбране мастер рада: —

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 1.04.2010.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Весна Димитријевић</u>

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

Милан Пиљак
Истраживач - стипендиста
Институт за новију историју Србије

ПРЕДЛОГ ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Привредна елита у Југославији и Бугарској 1958–1965. године.

Упоредна анализа

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања су *привредне елите* у социјалистичким системима, на примерима Југославије и Бугарске у периоду 1958–1965 године. Одабрана тема темељи се на претпоставци да је у свим социјалистичким системима, изграђеним по совјетском узору, сву власт у држави поседовала комунистичка партија. Чланови комунистичке партије чинили су *елиту власти*. Разлог одабира истраживања *привредне елите*, лежи у томе што је након почетног привредног полета током обнове земље, након Другог светског рата, дошло до кризе привредног система у свим социјалистичким земљама. Друштвене струкутре и личности у партији и држави које су се бавиле решавањем тих питања добиле су на значају у социјалистичким државама што је и *привредној елити* дало на значају, који је она искористила за јачање свог утицаја у друштву и обликовање привредне политике у Југославији и Бугарској. Узети хронолошки оквир темељи се на претпоставци да су 1958. године компартије обе државе донеле програм преласка постојеће екстензивне привреде (карактеристичну за 19. век) на интензивни начин привређивања. Следећа хронолошка одредница 1965. година узета је као друга гранична година када се отпочело са појачаном привредном реформом, у истом смеру, стварања ефикасније социјалистичке привреде. Предмет истраживања биће сагледан кроз више кључних тачака.

Оно што је важно код поређења Бугарске и Југославије државе и њихових *привредних елита*, јесу положаји и околности у којима су се налазиле. Обе земље су у процес убрзане модернизације, по совјетском моделу, ушле као претежно пољопривредне земље, са великим бројем ситних сељачких поседа (за разлику од

Румуније, Мађарске и Пољске) и са огромним бројем неписменог становништва. У међуратном добу, патиле су од нестабилности политичких режима, које су уносиле несигурност у земљу. Унутрашње политичке трзавице и напетости у спољној политици, између два велика рата, отежавале су њихову обнову и развој. Велика економска криза 30-их, пољуљала је веру и у сам капиталистички систем. Поређење нам даје могућност да сагледамо два идеолошки блиска система у борби за модернизацију и превазилажење тешког економског положаја у којем су се нашли крајем 50-их. Са друге стране Бугарска се одликовала не само копирањем совјетског система, већ је у више наврата током Хладног рата (први пут 1963. године) предложила, од стране Тодора Живкова, совјетском руководству да се припоји СССР-у, што је Хрушчов одбио. Док је Југославија била самостална али обазрива у свом односу са суседима и суперсилама, Бугарска је, кроз поменути пример непрестаног исказивања верности СССР-у, покушавала да добије додатни маневарски простор за спровођење привредних реформи.

После успостављања власти комуниста, њихова намера је била да се што пре национализују средства за производњу, изврши колективизација у аграру и пређе на строго централизовану командну привреду, чији је кључни део планско управљање свим производним и услужним делатностима уз минимално учешће тржишта. Тадашња комунистичка руководства и њихове *привредне елите*, унутар совјетске сфере утицаја, сматрала су, да је преузимање средстава за производњу од стране државе путем национализације и колективизације најпогоднији начин за обнову земље и њен даљи развој.¹

Сукоб Јосифа Стаљина са Јосипом Брозом 1948. године, показало се, трајно је издвојио Југославију из совјетске орбите. Раздор унутар Коминформа имао је за последицу изопштење југословенског руководства из ове организације (а тиме и Југославије), док је у осталим земљама чланицама процес интеграције у совјетску зону утицаја појачан. Од тада, Бугарска је почела да важи за најприврженијег совјетског сателита, док је Југославија тежила да поправи односе са Источним блоком, будући да

¹ Треба нагласити да је и у капиталистичком свету након Велике економске кризе из 1929. године, знатно појачана етатизација у привреди. Од средине тридесетих година, под утицајем британског економисте Џона Мајнарда Кејнза (пре свега његових дела „Расправа о новцу“ (1930) и „Општа теорија запослености, камате и новца“ (1936)), привредно планирање и интервенционизам у привреди постали су доминантни облици вођења економије у најразвијенијим капиталистичким земљама што се и наставило и након Другог светског рата. Привреда заснована на макроекономском планирању сматрана је за најефикаснији начин убрзане обнове држава и привреда пострадалих током рата.

је највећи део њене копнене границе био са земљама народне демократије и да је веома трпела од економске блокаде. Из ових разлога даљи развитак југословенско–совјетских односа кретао се у правцу нормализације односа са Истоком и укључивања Југославије у организације Источног блока попут Савета за узајамну економску помоћ (СЕВ) основаног 1949. године, али никако на односе пре сукоба са Коминформом. Југославија је покушала да приступи СЕВ-у по његовом оснивању, али је била одбијена и у њега је као посматрач (са готово свим компетенцијама као пуноправни члан) примљена тек 1964. године.

Нова савезништва била су потребна Југославији како би могла да балансира између суперсила, свесна њихових моћи. Нашавши се у „смртној опасности“ Југославија је успела, након доста муке, да обезбеди политичку, безбедбосну и економску подршку САД и њених савезника. Истовремено, Југославија је била у потрази за новим елементима у постојећој идеологији која би у оквирима марксизма и лењинизма пронашла свој легитимитет. Изнутра, желела је да омасовљењем чланства у СКЈ и привлачењем људи из бившег режима који су биле спремни на компромис, а који су поседовали потребна знања за вођење државе, учврсти свој положај у земљи. Некада у потпуности одбачена размишљања о привреди почела су од почетка 50-их, иако опрезно, да се појављују у економској мисли тадашњег партијског врха, а и људи, који су подржавали таква размишљања и препознали нову линију партије, почели су да добијају значајније положаје. У првом петогодишњем плану (1947–1951), лична потрошња и стандард грађана били су на четвртом месту (последњем). У седмогодишњем плану (1956–1960) лична потрошња и стандард постављени су на прво место приоритета. Крајем 50-их отпочело је значајније мобилисање интелектуалних капацитета у циљу делотворније реализације привредне политике. Почела је политика оснивања бројних института који су имали за циљ да се достигнућа свих научних дисциплина искористе у сврху јачања државе. На иницијативу Сергеја Крајгера 1958. године при Савезном заводу за привредно планирање основано је Одељење за економска истраживања и методологију планирања, у саставу Сектора за национални доходак. Важност овог догађаја је довођење нових младих кадрова,² те је тада Завод могао да понуди све озбиљније анализе привреде, уместо ранијих дескрипција.

² Начелник основаног одељења био је др Јаков Сиротковић, а најближи сарадници др Бранко Хорват (докторирао економију у Загребу, а потом и у Манчестеру), др Владимир Стипетић и Видосав Тричковић. Одељење је од 1960. године водио др Бранко Хорват након одласка Сиротковића у Загреб.

Привредна елита је сада могла да поткрепи своје предлоге за решења привредних проблема на темељној научној основи.

Током поменутих процеса дошло је и до реформе њених институција које су спроводиле дотадашњу економску политику.³ Увођење самоуправљања 1950. године и његово учвршћивање на Шестом конгресу СКЈ 1952. године као једне од најважнијих одлика југословенског друштва, али и привреде, увело је Југославију у след оригиналних експеримената на друштвеном и привредном плану.

У Бугарској, сукоб унутар Коминформа имао је другачији исход, него у Југославији. У спољној политици Бугарска је била у потпуности подређена СССР-у. Од 1949. године репресија је угушила било какво размишљање које није било у складу са Москвом. Уз Трајча Костова 1949. године страдали су многи угледни економисти, људи од струке, који се нису слагали са свим одлукама из Кремља, а пристали су да сарађују са новом власти након завршетка рата. Извршена чистка отворила је пут за такозване *домаће* комунисте,⁴ који ће убрзо са Тодором Живковим (уз подршку Москве, али сада Никите Хрушчова, генералног секретара КПСС-а) полако преузимати власт од 1956. и потпуно је освојити 1962. године. „Нова“ политичка елита донела је, накратко (до 1968), појачану дозу прагматизма и одступања од неких смерница унутар социјалистичког блока. Разлог се можда налази, управо у пореклу нових високих кадрова КПБ који су, уз неоспорно поштовање СССР-а, пре свега били окренути унутрашњим проблемима земље. Наравно, оваква размишљања била су у одређеној мери толерисана у складу са духом насталим након XX конгреса КПСС-а.

Сматрамо да је од велике важности истаћи које су предности, а које мане, када се нека од земаља налазила у сфери моћног заштитника попут СССР-а. На једној страни налазило се обиље сировина и сигурно тржиште за нискоквалитетну робу индустрије у

³ Савезна планска комисија (СПК) је 7. априла 1951. године преименована у Главну управу за план, а 15. јануара 1953. године је добила назив Савезни завод за друштвено планирање који је носила до 1997. године. Током реорганизације 1951–1953 установа је смањена са 700 на 50 запослених, а надлежности су јој битно смањене. Промена је била везана за напуштање административног управљања привредом и преласком на самоуправљање у предузећима, тојест децентрализацијом. План више није имао снагу закона. Од тада улога Савезног завода за план је била да даје техничке савете влади у формулисању привредне политике земље и помаже у састављању друштвених планова развоја.

⁴ Мисли се на кадар КПБ који се није школовао у СССР-у. Поменути кадрови који су од средине 50-их полако преузимали водеће позиције у држави и партији, махом су долазили из структура РМС-а - скраћеница од Работнически младежки съюз. Организација слична СКОЈ-у у Југославији.

повоју, каква је била Бугарска (а и Југославија), а са друге ограниченост слободе деловања у спољнополитичком, економском и идеолошком смислу. У Бугарској је, практично од смрти Георги Димитрова 1949. године, текла унутарпартијска борба, док је у Југославији постојао само један врховни вођа, Јосип Броз. Ове околности важне су с обзиром на то да су приликом поменуте унутарпартијске борбе у Бугарској коришћени економски моменти. Југославија је територијално и популационо била више но двоструко већа од Бугарске. Међутим, и једна и друга биле су на важном геостратешком простору. Југославија је омогућавала лакши приступ Италији и Грчкој, гледано из угла СССР-а, док је Бугарска била надомак Босфора и Дарданела. Са друге стране, Југославија је била од великог значаја за САД, јер је запречавала непосредан напад (изузимајући интерконтиненталне балистичке ракете од 1957. године) на Италију и заједно са Грчком и Турском (нарочито од 1954. стварањем Балканског пакта) држала Бугарску у незавидном положају. Од велике важности је и утицај који је имала Југославија на бугарски развој током и након процеса дестаљинизације. Иако је очевидно усвајала неке од тековина које је Југославија изнедрила током својих реформи, Бугарска је услед променљивих спољнополитичких односа током периода 1958–1965. године била приморана понекад да пориче преузимање тих тековина, попут децентрализације, архитектуре, реекспортних предузећа, итд, или да чека са њиховом имплементацијом. На самом крају, али не мање важно, Југославија је већим делом била присиљена да се ослони на сопствене снаге (мисли се на неприпадност ниједном од блокова), те су реформе морале бити брже и радикалније, као и потрага за спољним тржиштем које ће прихватити оно што је она производила. С тим у складу, лавирајући између два блока, морала је да води политику којом би сачувала своју независност и одржала престиж остварен у сукобу против Стаљина, при том радећи на очувању добрих односе пре свега са САД и СССР-ом, како би се изборила за њихову материјалну помоћ, са минимумом уступака.

Под притисцима који је наметао сам привредни развој земље, са интересом да одржи свој престиж и равнотежу између блокова, Југославија је имала врло живу привредну активност и сматрана је за творца неколико својствених привредних експеримената у којима је самоуправљање истицано као највећи допринос. Сви модели изграђени су у борби за стварањем ефикаснијег привредног система, али и како би се разликовали од модела суседних држава. Овим су жеље за економском ефикасношћу биле у сталном сукобу са жељама за оригиналношћу у приступу решавања привредних и друштвених проблема.

Након модела строго централизоване планске економије командног типа (1947–1950), модел „видљиве руке“ заснивао се на начелу подела рада између централних власти и предузећа.⁵ Поменути модел је, након прелазног периода, коначно уведен 1952. године и трајао је до 1960. године. Централне власти су доносиле одлуке везане за макроекономску политику државе (стопа инвестиција, дистрибуција прихода, алокација средстава по областима, висина, увоза и извоза, итд.), док су предузећа доносила одлуке које су биле у делокругу пословања предузећа (микроекономије). Одлуке макроекономске политике биле су координиране планом. Тржишна компонента, ограничена постављеним планом и повременом интервенцијом планера, координирала би правилом „невидљиве руке“ Адама Смита. Модел „видљиве руке“ имао је за циљ да истакне све предности централног планирања, али да притом избегне неке од његових недостатака. Логика постављеног система извођена је од тога да онај ко саставља План има целокупни развој земље на уму, а не само поједине њене делове. Са друге стране, директори предузећа били су најбоље упућени на унутрашње проблеме својих јединица те им је дата слобода шта и како да производе, укључујући и коришћење ограничених средстава на располагању, у циљу да прошире капацитете и осавремене опрему. Суштина оваквог модела била је како осигурати склад између макроекономских одлука, координираних планом, и микроекономских одлука координираних тржиштем. Међутим, систем се суочио са бројним проблемима од којих су три била највећа. Први је, да су планери имали обичај да грубо нарушавају горенаведену поделу рада мешајући се у пословно одлучивање предузећа или настојећи да политичком контролом утичу, како су сматрали, на укупно побољшање привредне активности, јер су имали увид у целокупни систем. У другом случају, проблем је настајао уколико предузећа не иду на максимално увећање дохотка⁶ по предузећу, већ по раднику. Треће, приликом расподеле инвестиција долазило је до сукоба између република око приоритета инвестирања, што је преносило сукобе са економског на политички ниво. Па ипак, током примене овог модела, Југославија је успела да постигне највеће економске успехе, иако ти успеси нису били заслуга само привредног модела, већ и помоћи споља коју је успела да обезбеди, пре свега од САД.

⁵ Начин оваквог коришћења тржишта у планској привреди Егон Хојбергер је назвао системом „видљиве руке“. Ben – Ner, A, Neuberger, E, *The Feasibility of Planned Market Systems: The Yugoslav Visible Hand and Negotiating Planning*, Journal of Comparative Economics 14, 1990, 768 – 790.

⁶ У југословенској привреди тог времена реч „доходак“ представљала је носећу категорију, а не „профит“, јер приликом добијеног вишка у социјалистичкој привреди нису урачунавати сви трошкови (што би „профит“ подразумевао).

Заправо, главни успех тадашњег југословенског руководства јесте што је успело да лошу конјунктуру (изолација настала 1948. године) преокрене у своју корист током 50-их година. Обезбеђена помоћ од најразвијенијих капиталистичких земаља, пре свега САД, као и пуштање у рад кључних објеката од капиталног значаја, остварених у првом петогодишњем плану, знатно су допринели да коришћени модел 50-их постане „Југословенско чудо“.

Као што је у првом петогодишњем плану (1947–1951) 1950. година била врхунац економског модела строго централизоване планске економије командног типа, али је истовремено представљала и камен темељац промене дотадашње политике. Нови модел „видљиве руке“ (1952–1960) имао је за циљ мобилизацију и упошљавање свих производних снага у Југославији ради извршења све амбициознијих привредних циљева. Али током 1958. године донете су мере које су отпочеле са његовом разградњом и успостављањем новог модела. Један од главних разлога налазио се у инвестиционој политици. Реч је о недовољном ефикасном извршењу инвестиција, као и све већем сукобу између република око расподеле инвестиционих средстава. Донете одлуке имале су за циљ, прелазак са модела „видљиве руке“ на модел који би боље уједначио инструменте тржишне и планске привреде, са нагласком на децентрализацији и већој самосталности предузећа и равноправнијом расподелом средстава. Пракса је показала да је овај период транзиције потрајао до 1965. године.

Од 1961. године уследила је серија реформи које су неки економисти назвали транзиционим периодом ка моделу „несавршеног тржишта“ који је почео да се примењује након реформи 1965. године.

Важно је напоменути да је током периода којим се бави овај рад (1958–1965), поред опсежних реформи целокупне државе, упоредо текла и борба Југославије за њено место на међународном плану. Захлађење односа са Источним блоком, након Мађарске револуције 1956. године, отежавали су економску сарадњу са СССР-ом и његовим сателитима. Знајући да је источно тржиште далеко сигурније за пласман робе и извор појединих сировина и репроматеријала, била је потребна хитна нормализација односа са СССР-ом и његовим европским савезницима. Као резервна варијанта увек је постојала могућност обезбеђивање зајмова од развијених западних земаља. Али током изградње свог идентитета, кроз Покрет несврстаних, Југославија се у одређеној мери замерила САД, а нова администрација на челу са Џоном Кенедијем донела је одлуку 1961. године о прекиду бесповратне помоћи Југославији. Поменути чиниоци су крајем

50-их и почетком 60-их унели несигурност у положај Југославије у Европи. Свесно тога, југословенско руководство улагало је огромне напоре да превазиђе ове проблеме.

ЦИЉ РАДА

Рад има за циљ да анализира развој, деловање и утицај *привредне елите* у социјалистичким друштвима на примерима Југославије и Бугарске током периода када су партијска руководства донела одлуку о преласку са екстензивне на интензивну привреду. Вршиће се поређење два социјалистичка привредна система унутар којих су *привредне елите* вршиле свој утицај. Које су биле сличности, а које разлике, као и начине које су користили за стварања ефикаснијег привредног система.

Покушаће да се утврди колики је утицај имала *привредна елита* на доношење одлука у привредној политици земље током 1958–1965. године. Идеје које је износила, слагања и размимоилажења унутар ње, како и одакле се регрутовала, као и који су критеријуми били за њену регрутацију. Истражиће њен однос са врхом партијске власти, њена опредељења у правцу и обиму привредних реформи као и резултат њене активности. Испитаће се да ли су постојали страхови и отпор политичког врха према реформама и у којој мери. Уколико је то тачно, у којој мери је ускраћивање политичке подршке, кочило процес реформе и за које мере је партијски врх имао највеће резерве и зашто.

Садржај рада је поређење две државе у истом временском оквиру, како би се што јасније пратили процеси који су се дешавали у два идеолошки блиска друштвена система, али посве различита својом улогом у свету, на истом географском простору, али у основи у два различита геополитичка оквира. Намера је да се, поред реконструкције догађаја, у складу с циљевима рада, проблематизује привредна политика коју је *привредна елита* покушавала да води.

Будући да су се привреде обе земље нашле у тешком положају, анализираћемо у којој мери је државни врх почео да се ослања на стручне људе приликом решавања привредних проблема. У оквиру овог задатка испитаћемо у ком обиму је дозвољавано да се о привредним проблемима расправља и да ли је правац размишљања строго утврђиван или не.

ПРИСТУП И МЕТОД

У изради рада биће коришћен мултидисциплинаран приступ. Пре свега из области историјских, социолошких и економских наука. Сматрамо да се тема не може урадити на основу позитивистичког и историцистичког приступа, те смо се одлучили за приступ „нове историје“. Мислимо да овакав приступ омогућио јасније сагледавање и објашњавање феномена на које рад претендује да да одговор. Будући да нам је намера да што јасније анализирамо и презентујемо проблеме, одлучили смо се за тематску структуру рада.

Приступ теми креће се од претпоставке да су чланови номенклатуре⁷ држали кључна управљачка места у земљи и имали монопол над управљањем државном својином (у југословенском случају друштвеном својином), а тиме и власт над средствима за производњу. Са друге стране биће вођено рачуна да је Југославија била независна земља и тиме имала самосталнију унутрашњу и спољашњу политику, док је Бугарска била под снажним утицајем СССР-а. Важно је напоменути да бугарска номенклатура, или барем њена већина, доминацију СССР-а није увек (нарочито у годинама којима се бави рад) сматрала као нешто по себи лоше, већ савезништво, и као што се видело у неким случајевима и решење за излазак из заосталости.

С обзиром на то да су на хронолошки период којим се бави теза утицала ранија дешавања, њих ћемо обрадити на основу постојеће релевантне литературе. На исти начин ћемо поступити са периодом непосредно након 1965. године, како не би дошло до „насилног“ прекида у излагању.

Свако одређивање хронолошких оквира доноси спорове и недоумице. Тешко се може рећи када неки процеси или феномени у прошлости почињу, а када се завршавају нарочито у овако динамичном временском периоду. Проблем је утолико већи, јер треба увести граничне године за две државе које су упркос идеолошкој и системској блискости имале, ипак, одређене особености развоја. Међутим, намера нам је да у једном краћем временском распону обрадимо проблем утицаја високих државних и партијских функционера на привредну политику земље и људи који су им својим стручним знањем и искуством помагали у томе. На овај начин би смо *привредне елите* посматрали као чинилац који је утицао на обликовање привредне политике двеју

⁷ М. Лазих је доњу границу номенклатуре утврдио, на емпиријски начин, по њиховој моћи наименовања на неки од положаја. Lazić, M, *U susret zatvorenom društvu? Klasna reprodukcija u socijalizmu*, Zagreb 1987, 48.

држава. Заједничко обема државама, за дати временски период, јесте, преиспитивање дотадашње привредне политике и тражење ефикаснијих решења.

У југословенском случају, временски оквир (1958–1965) обухвата период када је руководство почело одбацивати дотадашњи привредни модел и упустило се у изградњу новог модела. У њему је тржиште требало да има значајнију улогу него до тада. У току периода (1952–1960) Југославија је имала висок привредни раст друштвеног производа (ДП) од 8.5%, док је у периоду (1956–1960) он износио 10.8% на годишњем нивоу.⁸ Међутим, успоравање инвестиција као и њихова све мања ефикасност, застаривање технологија, уз све отежанији пласман производа у земље ЕЕЗ и САД утицали су на то да се привредна политика преиспита и потраже боља решења. Важан моменат у спровођењу реформе на пољима расподеле доходака и инвестиционе политике, биле су жалбе и захтеви република за равноправнијом расподелом средстава.

Претходно поменути Седмим конгресом СКЈ, омогућена је слободнија расправа о правцима и алтернативама у реформи привреде, али и целокупног система. По правилу функционисања социјалистичких система, конгрес, као партијски форум највишег ранга имао је знатног удела у утврђивању правца развоја државе и друштва, па и привреде. Бранко Хорват у поменутом делу,⁹ желећи да истакне значај Седмог конгреса који је имао за економске реформе, преноси завршне речи Едварда Кардеља: *„Ништа што је створено не сме за нас бити толико свето да не би могло бити превазиђено и да не би уступило место ономе што је још напредније, још слободније, још људскије*. Седми конгрес СКЈ је управо то урадио, створио је атмосферу која је омогућила спровођење значајнијих реформи у циљу даљег развоја југословенске привреде и државе.

Предузете економске мере 1961. године и ток реформи деловао је да се Југославија пре приближавала моделима кејнзијанске мешовите привреде (доминантне у земљама чланицама Европске економске заједнице–ЕЕЗ), него суседним социјалистичким земаљама. Али убрзано увођење појединих тржишних инструмената уздрмало је тадашњи крути и крхки привредни систем Југославије.¹⁰ Увођење

⁸ Horvat, B, *Yugoslav Economic Policy in the Post-War Period: Problems, Ideas, Institutional Developments*, American Economic Review, Vol 61. No. 3, Part 2. Surveys of National Economic Policy Issues and Policy Research (Jun 1971), 77.

⁹ Horvat, B, 1971, 72.

¹⁰ Економисти попут Николе Чобелића и Бранка Хорвата (иако су поменути у већини случајева имали различите погледе на решавање појединих привредних проблема)

поменутог система отпочело је званично 1961. године, али његове главне припреме започете су управо 1958. године, када је донет нови програм СКЈ, чија циљ је био да се раскине са дотадашњом изградњом екстензивне привреде. Акценат је стављен на све већу специјализацију предузећа и кооперацију међу њима. Тежња је била усмерена на то да предузећа новом опремом осавремене постојеће капацитете и да се рационализује производња, а не да се постојећи капацитети непрестано проширују унајмљивањем нове радне снаге, прибављајући опрему истих технолошких карактеристика, а све то у оквиру једног среза или републике, односно покрајине.

У Бугарској, прелазак на интензивну привреду постављен је као један од задатака на поменутом Седмом конгресу КПБ, али његова имплементација текла је много спорије у односу на Југославију. Иако је покушај поправљања привредних прилика 1958–1960. године имао назив „велики скок“, био је заснован на истом стаљинистичком привредном моделу и завршио се поражавајуће по бугарску државу. Међутим, управо ова „нулта фаза“ реформи¹¹ приморала је бугарско руководство да подробније преиспита коришћени модел, притом водећи рачуна о мишљењима и ставовима у Москви. У складу са тим, на низу наредних седница и пленума, побољшање ефикасности привредног система било је један од државних приоритета.¹² Из образливости према Кремљу крајем 50-их основано је неколико државних експерименталних предузећа која су била издвојена из постојећег привредног система и пословала по принципу стицања профита. Једна од главних обавеза ових предузећа била је давање накнаде држави у тврдој валути.

Друга гранична година одабрана је услед новог реформног циклуса који је уследио средином 1965. године у Југославији. Незадовољно дотадашњим учинком реформи, југословенско руководство мобилисало је све снаге у земљи. Намера је била да се великом реформом отклоне све „лоше појаве“ (инфлација, лагани али све већи раст незапослености, недостатак обртних средстава, итд) коришћења тржишних инструмената и већег удела тржишта у југословенској привреди. Поменута реформа из

сматрали су да је овај прелазак био пребрз за Југославију, јер институционално и кадровски још није била спремна на то.

¹¹ Како је назива Мартин Иванов у свом делу. Иванов, М, *Реформаторство без реформи: политическата икономија на българския комунизъм 1963 – 1989*, Софија 2008

¹² Мартовски пленум ЦК БКП (1961); децембарски састанак партијског и привредног актива (1962); Мајски пленум (1963) и стварање „радне групе“, исте године, од чланова ЦК и најугледнијих бугарских економиста; Новембарски (1965) и Априлски (1966) пленум. М. Иванов, 62.

1965. године је, по значају и обиму, целина за себе и захтева да буде предмет засебног истраживања, као и период који након ње наступа.

Услед великог спољнотрговинског дефицита бугарске државе, недостатка девиза, као и све тежој отплати банкарских рата, руководство на челу са Тодором Живковим, било је приморано да мобилише све привредне снаге своје земље ради унапређења извоза у ЕЕЗ. У складу са оваквом политиком донет је низ закона крајем 1965. године и током 1966. године, који је обавезивао све привредне организације које су се бавиле извозом или могле да извезу своје производе на западно тржиште да се руководе тржишним принципима. Донети закони, заправо су проширили повластице државних експерименталних предузећа, основаних крајем 50-их¹³ и почетком 60-их,¹⁴ на остале привредне организације. Чињеница је да је само веома лоше стање бугарске привреде било узрок оваквим одлукама. Захваљујући поверењу које је Тодор Живков имао код тадашњег колективног руководства СССР-а, Бугарска није кажњена иако су постојале озбиљне замерке Совјета на начин пословања појединих експерименталних предузећа, па и неких делова привредне политике. Наиме, Бугарска је од почетка 60-их непрестано повећавала увоз индустријске опреме из западноевропских земаља. Важно је напоменути да су сви остварени девизни приходи предузећа били државна својина и да у тадашњем постојећем систему предузећа која су их остварила нису њима самостално располагала. Само су експериментална предузећа задржавала профит за себе, изузев годишњег пореза у девизама које су морали плаћати Народној банци Бугарске (БНБ) или Спољнотрговинској банци (БВБ).

¹³ Трговинско предузеће „Булет“ било је прво у низу реекспортних предузећа. Основано је крајем 1957. године уз подршку Лчезара Аврамова, тадашњег првог заменика министра за спољну трговину. Његов оснивач Коста Јанков, убрзо је смењен због дугова у које је предузеће упало. На његово место доведен је 1960. године Емил Разлогов, трговински представник Бугарске у Москви и до тада заменик министра за спољну трговину. Наведени подаци говоре да су реекспортна предузећа уживала подршку врха државе и да је бугарско руководство у њима видело инструмент за остваривање преко потребних девизних прихода.

¹⁴ Крајем 1960. године основано је реекспортно предузеће „Тексим“, током 60-их постало је најзначајније у Бугарској у области спољне трговине. Заправо од свих основаних предузећа током 60-тих због свог економског значаја и својих заштитника у врху КПБ „Тексим“ је уживао посебне повластице. Услед нове конјунктуре, након прашких дешавања, 1968. године предузеће је расформирано, а њен директор, пуковник државне безбедности, након дугог и тешког судског поступка, из другог пута осуђен на 20 година затвора. Цео судски процес против руководства „Тексим-а“, уздрмао је сам врх политичке власти у Бугарској. Струја унутар КПБ која се залагала за реформу привредног система по коме би предузећа била самоодржива и пословала пре свега ради зараде, смењена је са свих државних функција.

За класичне теоретичаре елита сматрају се Вилфредо Парето, Гаetano Моска и Роберт Михелс. Заједничко овој школи је позитивистичка оријентација и полазиште да се појам елите одређује на основу изврсности, без обзира на моралне вредности. Тиме се друштво дели на два пола, елиту и масу, тј. оне који владају и онима којима се влада. Недостатак ове концепције лежи у томе што масу, не-елиту, посматра као инертну и пасивну.¹⁵ Поменути теоретичари заступници су цикличности, тј. да је постојање елита неминовност друштва и да једна елита смењује другу на власти, али да на врху увек мора бити елита.

Каснији теоретичари попут Рајта Миласа и његовог дела *Елита Власти* (1956), оштро критикују постојање оваквих структура у модерним друштвима. Међутим, Милса од класичних теоретичара елита не разликује само критика елите, већ и у приступу да је *Елита власти* сачињена од више других елита: политичке, војне и економске елите (Милс је притом свестан и постојања осталих елита у друштву). По Милсу то су појединци који заузимају кључна места у најважнијим институцијама и организацијама.¹⁶

У друштвеним системима социјалистичких држава, а тиме и Југославије и Бугарске, *Елита власти* или *Руководећа елита*, поклапа се са термином *номенклатура*. Самим тим, одабир *привредне елите* одредићемо на основу институција у којима се налазила, положајима које је заузимала унутар институција и функцијама које је обављала. Из изложеног се види да ће *привредна елита* бити издвојена вертикалним „сечењем“ номенклатуре.

Због велике слојевитости, тешкоће утврђивања припадности и обимности *привредне елите* у државним системима Југославије и Бугарске у датом периоду, одлучили смо се за метод репрезентативног узорка. За критеријум узеће се припадност у најзначајнијим државним и партијским институцијама или организацијама. Изабраће се неколико најважнијих институција у југословенском и бугарском друштву како би се добило на слојевитости. Водиће се рачуна да то буду особе које су имале највећег утицаја на обликовање привредне политике поменутих земаља, са гледишта положаја одлучивања и функције коју су обављали у држави и партији. Тако би се **прва** подгрупа *привредне елите* састојала се од оног дела партијских руководицаца, који су се бавили реформом привредног система. Поменути чланови били су у редовима ужег партијског

¹⁵ Ž. Koenen-Iter, *Sociologija elita*, Beograd 2005, 14–24, 57; Т. Ботомор, *Елите и друштво*, Београд 2008, 18–20; С. Миладиновић, *Елите распада*, Београд 2009, 50–51.

¹⁶ Ž. Koenen-Iter, 68

руководства, политбироа ЦК КПБ у бугарском и Извршног комитета ЦК СКЈ у југословенском случају. Другу подгрупу чинили би државни функционери, чланови Министарског савета (Бугарска) и Савезног извршног већа (Југославија) који су се бавили обликовањем привредне политике и привредног развоја земље. Разлог оваквом приступу лежи у томе што, иако је држава била власник средстава за производњу, чланови номенклатуре су држали све кључне позиције у држави и друштву. Под тим подразумевамо оне који су заузимали пре свега најважније државне и партијске функције и који су захваљујући тим положајима имали непосредан додир са најужим врхом политичке власти (а делимично и њему припадали). Трећу подгрупу, чинили би директори стратешких предузећа. Критеријуми за одабир стратешких предузећа били би: његова величина и значај у привредном систему, број радника који су упошљавали, величина дохотка који су остваривали, величина инвестиција које су им биле намењене и не и најмање важно колики значај су им придавали на партијским и државним састанцима. Ту подразумевамо челичане (*Сартид* Смедерево и Заводе *Лењин* у Пернику и *Брежњев* у Кремиковцима), најважније руднике (РТБ Бор, Кремиковци), реекспортна предузећа ГЕНЕКС и ТЕКСИМ, као и ПКБ као гиганта прехранбене индустрије. Рад би се такође бавио и утицајем који су поједини економисти имали на дефинисање привредне политике. Ту пре свега мислимо на најугледније научнике из ове области чија знања и способности су била коришћена у служби изградње привредних система обе државе.

При оваквом утврђивању појма *привредне елите* и његовој подели, покушаћемо да утврдимо међусобни однос чланова и наведених подгрупа у *привредној елити*. Да ли су сви чланови *привредне елите* располагали истим капацитетом моћи? Да ли су директори и економски научници били пуки извршиоци партијског и државног врха или је њихова улога била сложенија? Такође, покушаће се да се утврди да ли је критеријум стручности био исти за све три подгрупе *привредне елите* и да ли је било изузетака. Том приликом биће вођено рачуна за примену критеријума стручности у обема државама, а у Југославији по републикама (колико то грађа дозвољава). Као и то како се попуњавала и како се ослобађала од неких кадрова. Испитаћемо да ли су неки чланови *привредне елите* прелазили из једне у другу подгрупу и да ли се у једном тренутку неко од чланова *привредне елите* налазио у више подгрупа.

Стављајући у фокус чланове *привредне елите*, немамо намеру да их анализирамо само као појединце, што би дало збир биографија, већ би смо тежили да истакнемо

опште црте у одговорима на горепостављена питања. Међутим, нећемо ни негирати карактеристичне особине појединих чланова *привредне елите*, као ни подгрупа.

Свесни смо да овом приликом изостављамо друга предузећа, која су такође чинила привредни систем, али услед обимности и ограниченог времена били смо принуђени на овакву одлуку. С обзиром да је наменска индустрија имала значајан удео у привредама социјалистичких земаља, али је представљала засебан систем, покушаћемо да утврдимо њен значај на основу постојећих истраживања, али неће бити предмет посебног изучавања.

Из горенаведених разлога видимо да, упркос сличностима, пре свега системским и идеолошким, Југославија и Бугарска су ипак имале, у задатом хронолошком оквиру, издиференцирану динамику развоја. Југославија је у реформу привредног система кренула као што се види знатно раније, а и мере су биле дубље. Стога ћемо бити принуђени да у бугарском случају дамо осврт на дешавања до 1968. године, јер, као и за остале чланице Источног блока, ова година представља једну од кључних у њиховом развоју у хладноратовском раздобљу. Особе које су покретале горенаведене привредне промене смењене су након 1968. године са свих или готово свих функција, док су неке осуђене на дуготрајне затворске казне.

Као што се види, у обе земље приступило се реформи када су се земље нашле у тешком положају услед спољашњих и унутрашњих притисака. Стога је до изражаја унеколико дошла и здрава прагматичност, насупротив идеолошкој догми приликом спровођења реформи.

Базираћемо истраживање на архивским изворима, мемоарској грађи учесника догађаја, периодици, документарним филмовима и интервијуима савременика тог времена. Приликом архивских истраживања усмерићемо пажњу пре свега на документе настале радом Извршног комитета ЦК СКЈ и Савезног извршног већа, у југословенском, и политбироа КПБ и Министарског савета, у бугарском случају. Материјали настали на партијским конгресима, пленумима, петогодишњим плановима (пре свега се мисли на експозее у плановима) биће од великог значаја за израду тезе. Такође, ће се анализирати и извештаји прослеђивани Јосипу Брозу и Тодору Живкову у вези са учинком реформи и са састанака са главним извршиоцима економске политике, како би се покушала оценити обавештеност самог партијског врха о учинку привреде и њеним проблемима. Грађа мемоарског карактера имаће за циљ да допуни пре свега архивску и статистичку грађу. Сматрамо да ћемо на основу ње моћи да продремо дубље у релевантне међусобне интеракције и друштвене карактеристике чланова *привредне*

елите. Том приликом посебно ће се водити рачуна о времену њеног настанка, као и о могућој тенденциозности аутора мемоара и зашто се одлучио да објави своје забелешке. Исту сврху имаће и извори добијени путем интервјуа. Намера истраживача је да интервјуи буду отвореног типа, али са утврђеним списком питања који ће бити постављени саговорницима како би се могла вршити компарација. Критеријум одабира лица, која ћемо интервјуисати, засниваће се на њиховом учешћу или познавању учесника у догађајима који су утицали на обликовање привредне политике земље. Статистичку грађу користићемо ради што прецизнијих праћења привреде и друштва у Југославији и Бугарској. Периодика ће се користити како би се боље схватио дух времена, али и у којој мери су одређене информације могле бити доступне јавности и како је јавност доживљавала поједине одлуке руководства. Током израде рада применићемо пре свега аналитички метод, након чега ће се приступити компаративној методи.

Недостатак микроплана биће делимично надокнађен, пре свега уз помоћ архивске грађе у виду извештаја привредних организација надлежним телима и одговорним функционерима у држави и партији. Определили смо се за овакав метод, јер сматрамо да се услед обимности и неистражености теме, на овај начин, може доћи до одређених упоришних тачака за даља истраживања.

ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ

Према досадашњим истраживањима и у односу на проблематику коју обухвата рад, као најважније, издвојиле су се следеће хипотезе.

- Током, а нарочито крајем 50-их руководства обе земље биле су принуђене да преиспитају ефикасност дотадашњег привредног система. Покушаће се утврдити да ли су реформе почеле да се спроводе због лошег стања у привреди.

- Сам врх политичке власти сматрао је да је до лоших резултата у привреди дошло услед слабљења партијске дисциплине и губљења почетних идеала и уз слабљење вредности револуције. Покушаћемо да утврдимо у којој мери је привредних успех у првих послератних годинама, које су донеле високе резултате у привреди, утицао на

свест да је привредни систем добар, само се лоше примењује и тиме спречавао дубље преиспитавање темеља система.

- Упркос једнопартијском систему, систем, изнутра није деловао монолитно. Будући да реформни процес није имао континуиран и непрекинут правац, испитаћемо које су се главне струје унутар система залагале за реформе, а које су биле против.

- *Привредна елита* у Југославији и Бугарској сматрала је да је реформе могуће извести, не дирајући у суштину система. Покушаће се утврдити да ли су постојали предлози или размишљања, током процеса реформи, која су ишли линијом измене у погледу власништва над средствима за производњу и улоге партије у друштвеном животу.

- У југословенском случају, руководства република заступала су привредна решења која су пре свега само њима одговарала. Истражићемо да ли су руководства република имала обзира и на интересе осталих чланица федерације и да ли су се ти ставови током процеса реформи мењали.

- Услед лоших привредних прилика врх партијске власти све више је узимао стручност као критеријум за постављање кадрова на најодговорнија места у привреди.

- Социјална позадина, генерацијска припадност и стечено образовање знатно су утицали на изношене предлоге и решења којима се руководила *привредна елита*. Испитаћемо у којој мери су наведени чиниоци утицали на регрутовање и обликовање чланова *привредне елите*.

СТРУКТУРА

Предговор:

Изнеће предмет и циљ докторске тезе као и притуп и методологију која је коришћена; изнеће се одакле је црпљена изворна грађа, уз осврт на методолошке и друге тешкоће са којима се аутор суочавао током израде тезе. Утврдиће се хронолошки оквир тезе и појам *привредне елите* као и смисао структуре рада и структуре унутар поглавља.

Увод:

На основу релевантне литературе биће представљен шири контекст теме и истовремено уже дефинисан појам *привредне елите*. Покушаћемо да дамо преглед процеса израстања *привредне елите* у послератном добу и њено место у социјалистичким системима Југославије и Бугарске. Биће дата политичка структура власти и место *привредне елите* у њему, као и блискост и повезаност номенклатуре и *привредне елите*. Због ширег контекста и важности спољних чинилаца за унутрашњи развој Југославије и Бугарске, биће анализирани односи према земљама у окружењу, суперсилама и привредним савезима—Европском економском заједницом (ЕЕЗ) и Саветом за економску узајамну помоћ (СЕВ) у датом хронолошком оквиру.

Поглавља:

1. Динамика привредних реформи у Југославији и Бугарској (1958–1965)

Поред хронолошког излагања реформи, биће објашњени узроци и циљеви реформи и колико се до 1965. у том процесу одмакло. Циљ поглавља је да да увид у правац идеја и деловања *привредне елите*.

2. Развој и деловање *привредне елите*

Након увода и првог поглавља, која имају за циљ да проблем ставе у шири контекст, ово поглавље приказаше *привредну елиту* као скупину актера унутар система. Бавиће се подробније онима који су узети за представнике *привредне елите* у овим системима. Угао посматрања у анализи *привредне елите* односиће се на њихово порекло, образовање, разлоге и време приступа Комунистичкој партији, на то како и одакле је одабирана и на успон њених чланова у каријери. Биће разрађено деловање представника *привредне елите* унутар социјалистичког система. Њена слојевитост, међусобни односи, струје које су постојале унутар ње и модели социјалистичке привреде и стратегије развоја које су заступали чланови *привредне елите*.

3. Међусобни однос државног врха и *привредне елите*

У овом поглављу биће обрађен однос чланова *привредне елите* с највишим представницима најужег партијских руководстава у Југославији и Бугарској. Као и претходно поглавље, последње ће представљати најважнији део дисертације.

Ту ћемо анализирати повезаност политичког врха са *привредном елитом* и колики је био међусобни утицај, као и колика је била подршка најужег партијског руководства у процесу реформи.

Закључак:

Биће представљени одговори који су изнети у хипотезама. Покушаћемо да утврдимо да ли су постојали заједнички чиниоци који су приморали обе државе да отпочну процес реформи у привреди. Шта им је било заједничко, а шта не. У којој мери је геополитички положај могао бити важан и колико је могао имати утицаја на слободу деловања током процеса реформи. Покушаће се утврдити да ли су се током времена мењали критеријуми одабира *привредне елите* и да ли су били исти за све положаје у обе привреде и државе. До које мере је врх партијске власти намеравао да ослободи привреду од партијске контроле? Да ли су реформе привреде требале да обезбеде легитимитет власти или је иза њих постојала истинска жеља за стварањем модерне и конкурентне привреде? Да ли је било и у којој мери размимоилажења у погледу реформи између *привредне елите* и чланова врха партије? Да ли је она била пуки извршилац политичког врха или је имала сложенију улогу? У закључку би се такође нагласиле празнине које су остале неразјашњене, а на које би требало обратити пажњу у даљим истраживањима

Библиографија

Необјављени извори:

Архивска грађа:

Архив Југославије:

Ф. 837, Кабинет председника Републике

Ф.507 Извршни комитет Централног комитета Савеза комуниста Југославије

Ф.130 Савезно извршно веће

Архив Србије:

Ђ – 2 Централни комитет Савеза комуниста Србије

Г – 19 Републичко извршно веће

Д – 24 Трговинска комора НР Србије – Београд

Централен државен архив Софија:

Ф. 1Б, оп. 5, Пленуми и съвештания на ЦК на БКП

Ф. 1Б, оп. 6, Политбюро на ЦК на БКП

Ф. 1Б, оп. 21, Отдел *Планово – финансово – търговски*

Ф. 1Б, оп. 47, Отдел *Планово – финансов*

Ф. 223Б, Конгреси и национални конференции на БКП

Ф. 315Б, Редакция на сп. *Партиен живот* при ЦК на БКП

Објављени извори:

Седми конгрес СКЈ, 22-26 априла 1958 Љубљана, Београд 1958.

Osmi kongres SKJ, 7-13. decembra 1964. Beograd, Beograd 1964.

Мемоарска грађа:

„Аферата" Тексим в свидетелства и документи, София, 1994.

Аврамов, Л, 50 оспорвани години. София, 2002.

Vukmanović, S, *Revolucija koja teče*, 1-4, Zagreb 1982.

Бонев, С, *Времето, в което живях и хората, с които работих*, София, 2001.

Дойнов, О, *Спомени*, Допълнени от Зоя Димитрова. София, 2002.

Đilas, M, *Nova klasa*, Beograd 1990.

Đilas, M, *Razgovori sa Staljinom*, Beograd 1990.

Đilas, M, *Druženje s Titom*, Harrow 1980.

Живков, Ж, *Кръглата маса на Политбюро*, София, 1991. 208 с.

Живков, Т, *Мемоари*. София, 1997.

Панков, Г, *Епизоди от един живо*, София, 2001.

Тодоров, С, *До върховете на властта. Политически мемоари*, София, 1995.

Todorović, M, *Političko biće društvene krize*, Zagreb, 1986.

Чакърров, К, *От втория етаж към нашествието на демократите*, София, 2001.

Чребић, Д, *Живот, политика, коментари*, Београд 2008.

Яхиел, Н, *Тодор Живков и личната власт. Спомени, Документи. Анализи*, София, 1997.

Периодика:

Дневни листови:

Политика

Борба

Работническо дело

Vijesnik

Магазини:

Ekonomist

Икономическа мисъл

Документарни филмови:

Една студена кока кола през студената война. БНТ, 2005. филм на Дамян Пещ.

Интервјуи:

Интервју на Б. Белчев. В: сб. *Историята, населена с хора. Българското общество през втората половина на 20 в.*, т. 1. Интервюта. София, 2005, с. 54-76.

Интервју на д-р Стефан Добринов. В: сб. *Историята, населена с хора. Българското общество през втората половина на 20 в.*, т. 1. Интервюта. София, 2005, с. 663-675.

Литература:

Аврамов, Р., Стопанският 20 век на България, София, 2001.

Аврамов, Р, *Пари и де/стабилизация в България 1948 – 1989*, Софија 2008.

Adam, J, *Economic Reforms in the Soviet Union and Eastern Europe since the 1960s*. London: Macmillan, 1989.

Adam, J, *Planning and market in Soviet and east European thought, 1960s-1992*, St. Martin's Press 1993.

Allcock, John B, *Explaining Yugoslavia*, New York 2000.

Andrew, J, *East Central Europe in the Modern World: the politics of the borderlands from pre- to postcommunism*, Stanford 2004.

Barry E, *The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*. Princeton 2006.

[Barton, A.](#), [>Denić, B.](#), [Kadushin, C.](#), *Opinion-Making Elites in Yugoslavia*, New York 1973.

Баева, И, *Тодор Живков*, София, 2007.

[Beck, C.](#), *Comparative Communist Political Leadership*, New York 1973.

Benson, L, *Class, party and the market in Yugoslavia, 1945-1968.*, Ph.D. University of Kent, 1973.

Berend, I, *An Economic History of Twentieth Century Europe: Economic Regimes from Laissez-Faire to Globalization*, 2006.

[Berend, I.](#), *Central and Eastern Europe : 1944-1993 : detour from the periphery to the periphery*, Cambridge 1996.

[Bićanić, R.](#), *Economic policy in Socialist Yugoslavia*, Cambridge 1973.

[Bićanić, R.](#), *Turning points in economic development*, The Hague 1972.

[Bićanić, R.](#), *Ekonomska politika FNRJ. I, II, Ekonomski sistem, ljudi u ekonomici, narodna imovina*, Zagreb 1962.

Bilandžić, D, *Historija Socijalističke federativne republike Jugoslavije: glavni procesi*, Zagreb 1979.

- Bogetić, D, *Hronologija jugoslovensko-bugarskih odnosa: (1878-2003)*, Beograd 2003.
- Bogetić, D, *Nova strategija jugoslovenske spoljne politike : 1956-1961*, Beograd 2006.
- [Botomor, T](#), *Elite i društvo*, Novi Sad 2008.
- Bombelles J, *Economic Development of Communist Yugoslavia*, Stanford 1968.
- Borak, N, *Ekonomski vidiki delovanja in razpada Jugoslavue*, Ljubljana 2002.
- Bornstein, M. (ed.), *Plan and Market, Economic Reform in Eastern Europe*. New Haven and London, 1973.
- Boffa, G., *Povijest Sovjetskog saveza I-II*, Rijeka 1985.
- Българските държавни институции 1879 -1986. Енциклопедичен справочник. *Под ред, на В. Методиев и Л. Стоянов*. София, 1987.
- Вачков, Д, Иванов, М, *Българският външен дълг 1944 – 1989: Банкрутът на комунистическата икономика*, София 2008.
- Везенков, А, *Властовите структури на българската комунистическа партия 1944 - 1989*, София 2008.
- Veroljub, D, *Narodna banka 1884-2004*, Beograd 2004.
- Vestad, O, A, *Globalni Hladni rat : intervencije u Trećem svetu i oblikovanje našeg doba*, Beograd 2008.
- [Vinski, I](#), *Makroekonomski pokazatelji privrednog razvoja Zagreba i SR Hrvatske : u razdoblju 1962-1976. godine*, Zagreb 1978.
- [Vinski, I](#), *Fiksni fondovi Jugoslavije i njenih republika i pokrajina : od 1953. do 1973*, Beograd 1978.
- [Vinski, I](#), *Nacionalno bogatstvo na području NR Srbije*, Beograd 1958.
- [Vinski, I](#), *Nacionalno bogatstvo Jugoslavije*, Zagreb 1957.
- [Vinski, I](#), *Nacionalno bogatstvo*, Zagreb 1964.
- [Vinski, I](#), *Prilozi za ekonomsku povijest Hrvatske*, Zagreb 1967.
- [Vinski, I](#), *Kapitalni koeficienti jugoslavenske industrije u razdoblju 1962-1968*, Zagreb 1970.
- Woodward S, *Socialist Unemployment. The Political Economy of Yugoslavia 1945-1990*. Princeton, 1995.
- Гелер, М, Некрич, А, *Утопија на власти: Историја Совјетског Савеза*, Подгорица 2000.
- Георгиев, А. и др. *Енергетиката и химията на България (кратка история)*, София, 2001.
- Gregory, Paul R, *The Soviet Economic Structure and Performance*. New York 1974.
- [Gnjatović, D](#), *Politička ekonomija i ekonomski sistem Jugoslavije*, Beograd 1996.
- Димић, Јб. *Историја српске државности III, Србија у Југославији*, Београд 2001.

Иванов, М, *Реформаторство без реформи: политическата икономия на българския комунизъм 1963 – 1989*, София 2008.

История на Българската комунистическа партия. София 1984.

Калинова, Е., И. Баева, *Българските преходи. 1939 – 2005*, София 2006³.

Koenen-Iter, Ž, *Sociologija elita*, Beograd 2005.

Korać, Lj, *Organizacija federacije u socijalističkoj Jugoslaviji 1943 – 1978*, Ljubljana 1981.

Kornai, J, *The Socialist System: The Political Economy of Communism*, Oxford 1992.

Kuljić, T, *Tito: sociološko–istorijska studija*, Beograd 1998.

Lazić, M, *U susret zatvorenom društvu? Klasna reprodukcija u socijalizmu*, Zagreb 1987.

[Lerotić, Z](#), *Jugoslavenska politička klasa i federalizam*, Zagreb 1989.

[Marković, Lj](#), *Ekonomija Jugoslavije : prilozi za studije*, Beograd, 1979.

Марчева, И, *Тодор Живков–пътят към властта. Политика и икономика в България 1953-1964 г.* София 2000.

Мигев, В, *Българските писатели и политическия живот в България. 1944-1970 г.*, Стара Загора, 2001.

Милићевић, Н, *Југословенска власт и српско грађанство: 1944-1950*, Београд 2009.

[Milićević, D](#), *Ekonomski položaj regiona Jugoslavije : metodološki ogled*, Beograd, 1972.

[Mils, R](#), *Elita vlasti*, Beograd 1964.

North, Douglass, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance: Political Economy Institutions and Decisions*, Cambridge 1990.

North, D, *Understanding the Process of Economic Change*, Princeton 2005.

North, D, *Structure and Change in Economic History*, New York 1981.

[Nove, Alec](#), *The Soviet economic system*, London 1980.

[Nove, Alec](#), *Political economy and Soviet socialism*, London 1982.

[Nove, Alec](#), *Socialism, economics and development*, London 1986.

[Nove, Alec](#), *An economic history of the U.S.S.R.*, London 1989.

Obradović, M, *"Narodna demokratija" u Jugoslaviji 1945-1952*, Beograd 1995.

[Pertot, V](#), *Ekonomika međunarodne razmjene Jugoslavije, I: Analiza razdoblja između 1919 i 1968 godine*, Zagreb 1971.

Павловић, С, *Србија: историја иза имена*, Београд 2004.

Petranović, B, *Istorija Jugoslavije : 1918-1988, III: Socijalistička Jugoslavija 1945-1988*, Beograd 1988.

Petranović, B, *Politička i ekonomska osnova narodne vlasti u Jugoslaviji za vreme obnove*, Beograd 1969.

Pešić, V, *Društvena slojevitost i stil života*, Beograd 1976. Докторска теза

[Поповић, М.](#), *Društveni slojevi i društvena svest : sociološko istraživanje interesa, stilova života, klasne svesti i vrednosno-ideoloških orijentacija društvenih slojeva*, Beograd 1977.

[Rakić, V.](#), [Maksimović, I.](#), [Gorupić, D.](#), *Ekonomika Jugoslavije. Deo 2., Privredni sistem Jugoslavije*, Beograd 1969.

Rothschild, J, *Return to diversity*, Oxford 1989.

Shoup, B. P., *Communism and the Yugoslavian national question*, New York 1968.

Singleton F, Bernard C, *The Economy of Yugoslavia*, London 1982.

Sirc, Lj, *The Yugoslav Economy under Self-management*, London 1979.

Teokarević, J, *Modernizacija i društveni razvoj*, Beograd 1990.

Tvrtko Jakovina. *Socijalizam na američkoj pšenici (1948–1963)*, Zagreb 2002.

Turnock, D, *The Economy of East Central Europe, 1815 – 1989*, Routledge 2006.

Turnock, D, *The East European Economy in Context*, Routledge 1997.

Feher, F, Heler, A, Markuš, Đ, *Diktatiura nad potrebama*, Beograd 1986.

Feiwel, G, *Growth and Reforms in Centrally Planned Economies: The Lessons of the Bulgarian Experience*. New York, Washington D.C. and London 1977.

Hantington, S, *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, Podgorica 2000.

Хофман, Г, *Народна банка : 1944-1991*, Београд 2004.

[Horvat, Branko](#) , *Jugoslavenska privreda : 1965-1983, 1*, Prognoze i kritike, Ljubljana 1984.

[Horvat, Branko](#), *Politička ekonomija socijalizma*, Zagreb 1984.

[Horvat, Branko](#), *Planning and the market : the Yugoslav experience*, Beograd 1967.

[Horvat, Branko](#), *Planning in Yugoslavia*, Beograd 1966.

[Horvat, Branko](#), *Workers' management in Yugoslavia : a comment*, Belgrade 1959.

[Horvat, Branko](#), *The optimum rate of investment reconsidered*, Belgrade 1965.

[Horvat, Branko](#), *Privredni ciklusi u Jugoslaviji*, Beograd 1968.

[Horvat, Branko](#), *Ogledi iz ekonomike privrednog planiranja*, Beograd 2001.

[Horvat, Branko](#), *Privredni sistem i ekonomska politika Jugoslavije : problemi, teorije, ostvarenja, propusti*, Beograd 1970.

[Horvat, Branko](#), *Ogledi o jugoslovenskom društvu*, Beograd 1967.

120 години Българска народна банка 1879-1999. Под ред. на Р. Аврамов. София 1999.

Чланци:

- Аврамов, Р., „Цикличността в българската икономика: Външни шокове и вътрешни фактори". - Икономическа мисъл, XXXV, 1990, № 2, с. 13-29.
- Аврамов, Р., „Цикличността в българската икономика: Теоретични и методологични основи на анализа". - Икономическа мисъл, XXXIV, 1989, № 11, с. 3-16.
- Антонов, В., „Проблеми на икономическия растеж в България и непосредствените задачи на икономическата политика". — Годишник на ВИИ „К. Маркс", 1988, т. 2, № 1, с. 45-72.
- Антонов, В., „Принципите на икономическия механизъм: Двадесет години покъсно". - Материал, представен на дискусията по проблемите на обществената собственост и икономическия механизъм, проведена в Икономическия институт на БАН, 17 - 18 ноември 1988 г., с. 1-13.
- Антонов, В., „Някои характеристики на структурните промени в икономическата приспособимост и цикличност в промишлеността". - Икономическа мисъл, XXXII, 1987, № 5, с. 13-26.
- Антонов, В., „Производствени функции с обобщени фактори". – Икономическа мисъл, XXX, 1985, № 7, с. 106-118.
- Антонов, В., „Неравновесие и икономически растеж: Въздействие на структурните неравновесия върху темпа на растеж". - Икономическа мисъл, XXXIV, 1989, № 2, с. 72-85.
- Антонов, В., „Неравновесие и икономически растеж: Модел на цикличен растеж в икономиката с устойчиви структурни неравновесия". - Икономическа мисъл, XXXIV, 1989, № 2, с. 72-85.
- Баева, И., „Българо-съветските отношения в годините на „перестройката". В: сб. България в сферата на съветските интереси. Българо-руски научни дискусии. София, 1998, с. 118-127.
- Ben – Ner, A, Neuberger, E, *The Feasibility of Planned Market Systems: The Yugoslav Visible Hand and Negotiating Planning*, Journal of Comparative Economics 14, 1990, 768 – 790.
- Berend, I, *From regime Changes to Sustain Growth in Central and Eastern Europe*, Economic Survey of Europe No. 2/3 2000, pp. 47 – 67.
- Богданова, Р., „Проблеми на политическата модернизация на България след Втората световна война". В: сб. Национална научна конференция Модернизацията на България и Габрово, 1878—2006". Велико Търново, 2007, с. 344-360.

Bogetić, D, *Економска сарадња Југославије са СР Немачком у време сукоба са Коминформом (1948-1956)*, Jugoslovenski istorijski časopis - 31, 1/2 (1998), стр. 183 – 212.

Bogetić, D, *Лавирање југословенске спољне политике – војна сарадња Југославије са САД после сукоба са Информбиром*, Историја 20. века, 11, бр. 1/2 (1993), стр. 117 – 121.

Bogetić, D, *Еволуција совјетских и америчких ставова према политици и покрету несврстаности*, Историја 20. века, 4, бр. 1/2 (1986), стр. 101-128.

Богетић, Д, *Прва Титова посета Вашингтону – последњи Кенедијев међународни ангажман (17. октобар 1963.)*, Tokovi istorije, Бр. 1/2 (2007), стр. 65-80.

Богетић, Д, *Југославија у хладном рату*, Историја 20. века, 26, бр. 2 (2008), стр. 343-398.

Bogetić, D, *Sjedinjene Američke Države I institucionalizacija saradnje vanblokovskih država*, Историја 20. века, 20, бр. 2 (2002), стр. 9-22.

Bogetić, D, *Reakcija Zapada na proces jugoslovensko-sovjetskog približavanja 1955-1957*, Историја 20. века, 21, бр. 2 (2003), стр. 161-176.

Bogetić, D, *Pogoršanje jugoslovensko-američkih odnosa после prvog samita nesvrstanih zemalja u Beogradu*, Историја 20. века, 24, бр. 2 (2006), стр. 71-86.

Bogetić, D, *Podsticaji i ograničenja na putu normalizacije jugoslovensko-sovjetskih odnosa tokom 1956*, Tokovi istorije, Бр. 3/4 (2005), стр. 160-181.

Bogetić, D, *Članstvo Jugoslavije u Balkanskom savezu i NATO pakt*, Историја 20. века, 9, 1-2 (1991), стр. 65-90.

Bogetić, D, *Saradnja Jugoslavije sa zapadnim zemljama 1953-1954. godine*, Историја 20. века, 13, 2 (1995), стр. 115-125.

Boyd M, *Organizational Reform and Agricultural Performance: The Case of Bulgarian Agriculture, 1960 – 1985*, Journal of Comparative Economics 14, 1990, pp. 70 – 87.

Златев, З., „Българо-американски икономически отношения (1945 - 1994)“ - Исторически преглед, П, 1994-1995, № 1, с. 62-78.

Jackson, M, “Economic Development in the Balkans since 1945 compared to Southern and East-Central Europe,” *East European Politics and Societies* (Fall 1987); 1; pp 393 – 455.

Jackson, M, *The Rise and Decay of the Socialist Economy in Bulgaria*, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, No. 4. (Autumn, 1991), pp. 203-209.

Кандиларов, Е., „Електрониката в икономическата политика на България през 60-те - 80-те години на XX Век“. - Годишник на Софийския университет, Иф, 2003-2004, Т. 96-97, с. 431-503.

Корнаи, Ј, *Репродукција нестаици*, Марксистичка мисао, Бр.2, 1988, стр. 158-182.

Костов, И., „Неравнотежието и отрасловата стратегия“. — Икономическа мисъл, XXXIV, 1989, № 3, с. 65-77.

- Костов, И., „Относно теорията и методологията на качеството на икономическия растеж". - Икономическа мисъл, XXIX, 1984, № 5, с. 30-44.
- Костов, И., „Външното влияние върху растежа: Изводи за икономическата стратегия". - Икономическа мисъл, XXXIV, 1989, № 9, с. 10-23
- Костов И., Христов, Л, *Сравнително изследване на икономическия растеж в някои страни на СИВ*. - Икономическа мисъл, XXVI, 1981, № 1, с. 12-25.
- Кунин, П., *Планомерното развитие на народното стопанство и принципът „Всеки според способностите си, всекиму според труд” при социализма*. – Ново време, XXXIX, 1963, № 12, с. 89-170.
- Марчева, И., „Опитите за икономически реформи в България през втората половина на XX в." В: сб. 120 години изпълнителна власт в България. София, 1999, с. 283-300.
- Марчева, И., *Парадокси на модернизацията в България след Втората световна война*. В: сб. В търсене на истината. Юбилейно издание по случай 70-годишнината на проф. Н. Генчев. Под ред. на П. Митев., София 2002, с. 238-247.
- Grečić, V, *Značaj deviznih doznaka naših građana na radu u inostranstvu za oživljavanje jugoslovenske privrede*, Pregled svetske privrede 4, Beograd 1988, стр. 24 – 26.
- Милошевски, А „Хъм въпроса за засилване на материалната заинтересованост в нашата икономика, - Ново време, XXXIX, 1963, № 11, с. 86-95.
- Миронов, И., *Ефективното използване на основните и оборотни средства и материалната заинтересованост*, — Икономическа мисъл, 1964 IX № 5 с. 18—30.
- Palairret, M, *Mismanaging innovation: the Yugo car enterprise (1962-1992)*, *Technovation*. 13(3) (1993), 117-132.
- Palairret, M, 'Lenin' and 'Brezhnev': Steel Making and the Bulgarian Economy, 1956–1990, *Europe–Asia Studies*, Vol. 47, No. 3 (May, 1995), pp 493–505.
- Palairret, M, *Metallurgical Kombinat Smederevo 1960 – 1990: A Case Study in the Economic Decline of Yugoslavia*, *Europe–Asia Studies*, Vol. 49, No. 6 (Sep., 1997), pp. 1071 – 1101.
- Петров, Г., „Относно базата на цените при социализма". - Икономическа мисъл, IX, 1964, № 9, с. 87-104.
- Crane, K, Kohler, D, *Removing Export – Credit Subsidies to the Soviet Bloc: Who Gets Hurt and by How Much*, *Journal of Comparative Economics* 9, 1985, pp. 371 – 390.
- Neuberger, E, *The Yugoslav investment auctions*, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 73, No. 1 (Feb., 1959), pp. 88-115.
- Maier, C., *The World Economy And The Cold War in the Middle of the Twentieth Century*, *The Cambridge History of the Cold War*, vol.1, 44-66, (Cambridge, 2009)
- [Stojanović, I](#), *Kontrola cena (posebno antiinflaciona ekonomska politika) i "ekonomija ponude" kao elementi politike strukturnih promena u privredi Jugoslavije*, *Ekonomski anali*, 40, 129, стр. 51-71.

[Sekelj, L.](#), *SKJ : elita svesti ili elita vlasti (mit o avangardi)*, Sociološki pregled 20, br. 1/2 (1986), str. 115-129.

Skilling, G, *Interest Groups and Communist Politics Revisited*, World Politics, Vol. 36, No.1 (Oct., 1983), pp. 1 – 27.

[Topić, L.](#), *Elite u savremenom industrijskom društvu*, Sociološke studije, Br. 2 (1992), str. 37-49.

Tripković, Đ, *Jugoslovensko – bugarski odnosi 50-ih i 60-ih godina 20. veka*, Tokovi istorije 1-2/2009, 84–106.

Holzman, F, *Comecon: A “Trade – Destroying” Customs Union?*, Journal of Comparative Economics 9, 1985, pp. 410 – 423.

Horvat, B, *Yugoslav Economic Policy in the Post-War Period: Problems, Ideas, Institutional Developments*, American Economic Review, Vol 61. No. 3, Part 2. Surveys of National Economic Policy Issues and Policy Research (Jun., 1971). pp. 71 - 169

Чалъков, И., „Теорията за икономическите мрежи и проблемът за икономическото развитие в непазарната икономика“. В: сб. *Социологически перспективи*, Под ред. на Н. Тилкиджиев и С. Дончев. София, 2002, с. 120-137.

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Филозофског факултета у Београду

Пошто смо добили на увид и прегледали пријаву теме докторске дисертације Милана Пиљка, и установили да кандидат испуњава све услове за пријаву докторске дисертације на нашој катедри, част нам је да Наставно-научно веће Филозофског факултета извести о следећем.

Кандидат Милан Пиљак је одлучио да за израду докторске дисертације предложи тему:

„Привредна елита у Југославији и Бугарској 1958–1965 године: Упоредна анализа“

Ради се о теми значајној за разумевање друштвеног развоја Србије у првим деценијама након Другог светског рата, а тиме наше савремене историје у целини, у ширем контексту балканске, и историје Источне Европе након Другог светског рата. Ти елементи чине је и темом значајном за нашу историографију, што је кандидат јасно уочио и истакао. Важност теме проистиче из контекстуализације и проблематизације једног специфичног, али изузетно важног питања за проучавање привредне историје – питање формирања привредне елите у социјалистичком друштву након Другог светског рата. Анализа процеса формирања привредне елите, контекстуално и проблемски замишљена је кроз праћење његових основних показатеља и параметара у компаративном дискурсу, у односу на формирање привредне елите социјалистичкој Југославији, и у суседној, такође социјалистичкој Бугарској, шире посматрано у оквирима привредног преображаја Источне Европе, у целини, у време пуне доминације стаљинистичког друштвеног и привредног модела.

У посматраном периоду преображај друштва у целини је био одређен притиском политичког и идеолошког фактора и наметањем тоталитарних социјалних и економских образаца, пре свега и то пресудно, управо под совјетским политичким, идеолошким, друштвеним и привредним моделима и утицајима и у складу са совјетском социјалном и економском парадигмом изграђеном у СССР у периоду између два светска рата - што је све имало пресудног утицаја како на развој институција, тако и на формирање привредних и друштвених модела у земљама тзв. „народне демократије“, а у конкретном случају у Југославији (последично и Србији), односно у Бугарској.

Кандидат Милан Пиљак јасно је уочио ова важна питања и, што је посебно важно, акценат планираних истраживања ставио на другу послератну деценију – фактички прву деценију пуне привредне и друштвене стабилизације, након периода послератне обнове. Ради се изузетно важној и по многим параметрима кључној деценији у процесу убрзане модернизације, по совјетском моделу. То је кандидат јасно истакао, одлучивши се да поредећи случајеве Југославије и Бугарске истражи период током кога су партијска руководства одлучила о преласку са екстензивне на интензивну привреду. Тиме је акценат истраживања ставио на деценију која је, у погледу привредног развоја у социјализму уопште, и посебно у Југославији и Бугарској, пресудна за разумевање онога што се одиграло у каснијем периоду.

Кандидат је јасно уочио и, у својој пријави, такође истакао и битна тематска методолошка и хронолошка ограничења досадашње научне литературе посвећене привредној историји послератне Југославије, Бугарске и Балкана у целини. Осим тога, колега Пиљак је јасно уочио и указао и на своја, планирана, теоријска и методолошка полазишта важна како за промишљање саме теме, тако и за њену коначну обраду. То се пре свега односи на мултидисциплинарни приступ, са комбиновањем методолошких и теоријских постулата историографије, социологије и економије, као и на намеру да у експликацији појединих процеса и феномена користи метод анализе репрезентативног узорка. Такође је недвосмислено истакао неопходност одређења према важним истраживачким питањима какво је примера ради питање дефинисања *елита* (и у том оквиру *привредне елите*), поготово у социјалистичким режимима и привредама источноевропских земаља, а такође и важних проблема, попут истраживања начина на који су се генерални привредни трендови и делатност привредних елита преламали на микроплану.

Ради обраде тако формулисане и осмишљене теме кандидат предлаже обимну историјску грађу – од архивске грађе првог реда, попут грађе партијске, државне и привредне провенијенције, као и статистичких анализа привредног развоја, преко извора другог реда (мемоара, дневника, штампе и периодике), до специфичне грађе, неопходне за ову тему (то се пре свега односи на планиране интервјуе са непосредним учесницима догађаја, односно на коришћење тзв. усмене историје / *oral history* – као важној допуни традиционалне историографске изворне базе). Посебно треба нагласити да се кандидат трудио да наведену грађу прикупи у свим релевантним домаћим архивама, и архивима у Бугарској, где је истражио грађу релевантних бугарских партијских, државних и привредних институција. Наведена грађа омогућава свестран увид и у потпуности омогућава проучавање снажних политичких и идеолошких притисака и утицаја на привредни развој у Југославији и Бугарској у истраживаном периоду.

Кандидат се одлучио за истраживање и експликацију резултата у тематском кључу, који му може омогућити да се сагледа кључне процесе привредног развоја и формирања привредних елита у посматраном периоду. Кандидат би у уводу сажето указао на шири контекст теме, уз осврт не дефинисне појма *привредне елите*. А потом би сведено дао преглед процеса формирања *привредне елите* након рата, и њено место у социјалистичким системима Југославије и Бугарске; политичку структуру власти и место *привредне елите* у њему, односно блискост и повезаност номенклатуре и *привредне елите*. Такође би се осврнуо и на односе према земљама у окружењу, суперсилама и привредним савезима–Европском економском заједницом (ЕЕЗ) и Саветом за економску узајамну помоћ (СЕВ). Након тога би, у три планиране тематске целине: Динамика привредних реформи у Југославији и Бугарској (1958–1965); Развој и деловање *привредне елите*; Међусобни однос државног врха и *привредне елите* – обрадио најважнија питања везана за узроке и циљеве привредних реформи и њихова достигнућа, са намером да кроз њих анализира основне идеје и правце деловања *привредне елите*. Потом, за анализу *привредне елите* као групе делатника унутар система, са акцентом на упоредној анализи појединачних каријера, и глобалноје делатности *привредне елите*, као засебне друштвене групе, унутар система, њеној слојевитости, међусобним односима, самој структури и различитим групама унутар ње, као и моделима социјалистичке привреде и стратегијама развоја које су заступали чланови *привредне елите*. Најзад, и кључна питања везана за однос чланова

привредне елите с највишим представницима најужег партијских руководства у Југославији и Бугарској, односно повезаности политичког врха са *привредном елитом*, њиховом међусобном утицају, и питању подршке највишег партијског руководства у процесу реформи. На крају у закључним разматрањима, кандидат би покушао да утврди: да ли су постојали заједнички чиниоци који су приморали обе државе да отпочну процес реформи у привреди и генерално, колико су имали заједничких елемената; да ли је геополитички положај имао утицаја на слободу деловања током процеса реформи; да ли су се током времена мењали критеријуми одабира *привредне елите* и да ли су били исти за све положаје у обе привреде и државе; да ли је, и до које мере је, партијски врх намеравао да ослободи привреду од партијске контроле; да ли су реформе привреде требале да обезбеде легитимитет власти или су биле мотивисане истинском жељом за стварањем модерне и конкурентне привреде; да ли су реформе изазивале размимоилажења *привредне елите* и партијске врхушке; односно да ли је *привредна елита* била пуки извршилац налога политичког врха или је имала сложенију улогу у социјалистичким друштвима Југославије и Бугарске.

У приступу обради изабране теме кандидат је јасно истакао и образложио хронолошке оквири планираног истраживања ограничивши их на период 1958-1965. године, али је веома упутно указао и на одређене недостатке које чврсто хронолошко одређење има, када је реч како о анализи самих привредних процеса и процеса формирања привредних елита, тако и у односу на специфичности анализираних држава и њихових привреда. Кандидат јасно истиче да се посматрани период издваја, као време током кога је, у обе државе, дошло до преиспитивања дотадашње привредне политике и тражења ефикаснијих привредних и економских решења. Основна намера предвиђеног хронолошког одређења је да се у краћем временском распону обради проблем утицаја високих државних и партијских функционера на привредну политику земље (и људи који су им својим стручним знањем и искуством помагали у томе). што би омогућило да се *привредне елите* посматрају као чиниоци који су утицали на обликовање привредне политике двеју држава. Имајући у виду специфичност истраживане проблематике, кандидат је нагласио да је у више случајева, неопходно пробијати задате хронолошке оквири, анализирајући поједине привредне процесе и феномене, како у времену пре 1958. године, тако их пратећи и у периоду након 1965. године.

На основу свега изложеног, част нам је да предложимо наставно-научном већу да прихвати предложену тему „*Привредна елита у Југославији и Бугарској 1958–1965 године: Упоредна анализа*“ и дозволи Милану Пиљку да је обради као тему своје докторске дисертације.

у Београду, 10. марта 2010. г.

Комисија

проф. др Милан Ристовић

проф. др Дубравка Стојановић

проф. др Младен Лазић,
Одељење за социологију

проф. др Мирослав Јовановић,
ментор и писац реферата